

Тире в складному реченні

**Пригадаймо
правила вживання
тире
в простому реченні**

Просте речення

1. Між підметом і іменною частиною складеного присудка (як непоширеною, так і поширеною), вираженою **іменником або кількісним числівником у називному відмінку**, за наявності між ними нульової дієслівної зв'язки:

- *Кит — ссавець;*
- *І один у полі — воїн (Ю. Дольд-Михайлик);*
- *П'ять і п'ять — десять; Київ — столиця України;*
- *Пісня і праця — великі дві сили, Їм я бажаю до скону служити (І. Франко).*

2. Між підметом і присудком, коли один або обидва з цих членів речення виражені інфінітивом:

- *Життя прожити — не поле перейти (прислів'я);*
- *Говорити — річ нудна. (М. Рильський).*

3. Перед словами *це, оце, то, ото, ось, значить*, які передують присудкові, вираженому іменником у називному відмінку або неозначеною формою дієслова:

- *Поезія — це завжди неповторність, Якийсь безсмертний дотик до душі (Л. Костенко);*
- *Гетьман, може, як ніхто інший знав, що любити Україну — це найперше захистити її надійно від усіх ворогів (О. Лупій);*
- *Сміле слово — то наші гармати, Світлі вчинки — то наші мечі (П. Грабовський).*

4. На місці випущеного члена речення (це переважно присудок):

- *Крізь шибку виднілись білі колони тераси, а за ними — квітник (М. Коцюбинський);*
- *На одній ниві пшениця, на другій — жито (О. Гончар).*

5. У реченнях з однорідними членами:

а) перед узагальнювальним словом, що стоїть після однорідних членів речення:

- *День, вечір, ніч, ранок — все біле, все тьмяне (Леся Українка);*
- *Ні спека дня, ні бурі, ні морози —
Ніщо не вб'є любов мою живу (В. Сосюра);*

б) після узагальнювального слова і однорідних членів речення, якщо такий перелік не закінчує речення:

- *Деякі речі його [Тараса Шевченка], як-от: «Утоптала стежечку», «Якби мені, мамо, намисто», ...«Ой пішла я в яр за водою» і чимало інших — од першого до останнього рядка витримані в характері народної лірики (М. Рильський).*

в) між двома однорідними членами речення, не поєднаними сполучниками, що виражають різке протиставлення:

- *Не хотів ані дружитись, ані дома жити — чумакував (Марко Вовчок);*
- *Не для слави — для вас, мої браття, Я свій скарб найдорожчий ховав (Леся Українка).*

6. Для відокремлення другорядних членів речення (це відбувається, коли вони є поширеними або в їхньому складі є кілька однорідних членів, у кінцевій позиції речення):

а) означень — як поширених або однорідних, так і одиничних:

- *І ще раз схиляється Хо перед силою — вищою і сильнішою від сили страху (М. Коцюбинський);*
-
- *Тепер інша доля — холодна і хмура — заступила матір (Панас Мирний);*
-
- *У нього була одна звичка — записувати все побачене (неузгоджене означення);*

б) прикладок зі значенням уточнення або пояснення (перед ними можна поставити сполучник а саме):

- *У своїм невеличкім гурточку він завів новину — гуртову працю (М. Коцюбинський).*
-

Складне речення

1. Між частинами безсполучникового складного й рідше складносурядного і складнопідрядного речень **для вираження часових, причиново- та умовно-наслідкових і т. ін. відношень** (за допомогою тире передає різкіше зіставлення змісту їхніх частин):

- *Як тільки займеться десь небо — з другого боку встає зараз червоний туман і розгортає крила (М. Коцюбинський);*
- *Орач торкнеться до керма руками —
І нива дзвонить темним сріблом скиб (М. Стельмах);*
- *Защебетав соловейко — пішла луна гаєм (Т. Шевченко);*

2. Між частинами безсполучникового складного та складносурядного речень, зміст яких різко протиставляється або зіставляється:

- *Не козак вклонявся королеві — король схиляв голову перед козаком!*
(П. Загребельний);
- *Ще сонячні промені сплять — Досвітні огні вже горять!* (Леся Українка).

3. Між частинами безсполучникового складного речення, зміст яких порівнюється:

- *Подивилась ясно — заспівали скрипки* (П. Тичина).

4. Між частинами безсполучникового складного речення, коли зміст другої частини завершує, підсумовує, узагальнює зміст першої:

- *Все для людини і завжди з людиною — цей заповіт Максим Рильський проніс крізь бурю і сніг, крізь усе своє життя* (М. Стельмах);

ТЕСТИ

1. Доберіть приклад до кожного випадку вживання тире.

Випадок уживання тире

- 1 тире при відокремленій прикладці
- 2 тире в складносурядному реченні
- 3 тире при однорідних членах речення
- 4 тире між підметом і присудком

Приклад речення

А На річці, у лісі, у полі – усюди панувала таємнича німотна тиша.

Б Непереможна безборонність – твій меч єдиний і єдиний щит.

В Для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій.

Г Київськими вулицями вишикувалися каштани – почесна варта весни.

Д Я усміхнувся щиро – і все навкруг радіє і сміється.

2. Доберіть приклад до кожного випадку вживання тире.

Випадок уживання тире

- 1 тире при відокремленому означенні
- 2 тире в складносурядному реченні
- 3 тире при однорідних членах речення
- 4 тире між підметом і присудком

Приклад

- А** Непереможна безборонність - твій меч єдиний і єдиний щит.
- Б** На річці, у лісі, на полі - усюди німа тиша.
- В** Для гордої і владної душі життя і воля – на горі високій.
- Г** Я усміхнусь - і все навкруг сміється.
- Д** Печаль пече - гаряча і нестримна.

3. Доберіть приклад до кожного випадку вживання тире.

Випадок уживання тире

- 1 тире при відокремленому означенні
- 2 тире в складносурядному реченні
- 3 тире при однорідних членах речення
- 4 тире між підметом і присудком

Приклад

- А** Я усміхнусь — і все навкруг сміється.
- Б** Печаль пече — гаряча і нестримна.
- В** Для гордої і владної душі життя і воля — на горі високій.
- Г** Непереможна безборонність — твій меч єдиний і єдиний щит.
- Д** На річці, у лісі, на полі — усюди німа тиша.

4. Доберіть приклад до кожного випадку вживання тире.

Випадок уживання тире

- 1 тире в неповному реченні
- 2 тире при відокремленій прикладці
- 3 тире при однорідних членах речення
- 4 тире між підметом і присудком

Приклад

- А** Найбільше у світі любив він осінь — природи солодку зрілість.
- Б** Дівчина внесла обережок майористих квітів — до цього похмура кімната враз ожила.
- В** Зацвіла тендітно-біла конвалія в гаю, а сонячні кульбабки — біля ставу.
- Г** Класична пластика, і контур строгий, і логіки залізна течія — це справжньої поезії дороги.
- Д** Зображення флори і фауни: квітів, дерев, тварин — свідчать про обожнення природи нашими предками.

5. Доберіть приклад до кожного випадку вживання тире.

Випадок уживання тире

- 1 тире в безсполучниковому складному реченні
- 2 тире в складносурядному реченні
- 3 тире між підметом і присудком
- 4 тире при однорідних членах речення

Приклад

- А** Чорна туга і біль — мої вічні жнива.
- Б** Впало покосами літо — пахне у хаті травою.
- В** Смак кави пом'якшують цукром, а іноді — вершками.
- Г** На річці, у лісі, на полі — усюди німа тиша.
- Д** Заскрипіли весла — і чайки легко посунули по Дніпру.

6. Доберіть приклад до кожної умови вживання тире.

Приклад речення

- 1 **Полюси мого світу – карамель і полин.**
- 2 **Поміж ними – пустельні поля магнетизму.**
- 3 **Тут немає землі – і не видно землі.**
- 4 **Є один тільки метод – молитися й дихать.**

Умова

- А** тире при відокремленому означенні
- Б** тире в складносурядному реченні
- В** тире на місці пропущеного члена речення
- Г** тире в складному безсполучниковому реченні
- Д** тире між підметом і присудком

7. Установіть відповідність

Розділові знаки

1 тире

2 кома

3 знак оклику

4 двокрапка

Приклад

А Мистецтво ... посередник між людиною і Богом.

Б Брат теж (я як без нього...) зголосився допомогти нам.

В Він не бачив нічого... крім протилежного берега.

Г Так... Я буду крізь сльози сміятись.

Д Ідея проста ... за всіма правилами науки змоделювати Київ.

8. Доберіть приклад до кожного випадку вживання розділових знаків.

Розділовий знак

- 1 кома
- 2 тире
- 3 двокрапка
- 4 кома й тире

Приклад (розділовий знак на місці пропуску)

- А** Усе було ... і сум, і самота, і горе втрат, і дружба нефальшива.
- Б** Над нами падало листя ... золоті сльози осіннього лісу.
- В** Над берегом послався луг ... густо зацвічений білою ромашкою.
- Г** Дощик нитками плететься, в'ється, сиплеться ... і лється по ріллі.
- Д** — Не лайся, бо я тобі у вічі плюну... говорила баба Кайдашиха.

9. Прочитайте речення (цифра позначає попередній розділовий знак).

Хочеш протидіяти забуванню –(1) споруджуй так звані «палаці пам'яті» за мнемонічною технікою, (2) що її, (3) за легендою, (4) розробив давньогрецький поет Симонід Кеоський, (5) а в наш час популяризував Бенедикт Камбербетч –(6) Шерлок Голмс із британського телесеріалу.

НЕПРАВИЛЬНИМ є обґрунтування вживання розділових знаків, запропоноване в рядку

- А** тире 1 – перед частиною безсполучникового речення
- Б** кома 2 – перед підрядною частиною складного речення
- В** коми 3, 4 – при вставних словах
- Г** кома 5 – перед сурядною частиною складного речення
- Д** тире 6 – між підметом і присудком